

Головкін Богдан Миколайович –
завідуючий сектором Інституту вивчення
проблем злочинності Академії правових
наук України, кандидат юридичних наук

Особливості просторового поширення корисливої насильницької злочинності в Україні

Стаття присвячена виявленню специфіки просторового розвитку корисливої насильницької злочинності в Україні і поясненню стійких тенденцій, що носять закономірний характер.

Ключові слова: корислива насильницька злочинність, грабежі, розбої, злочини проти власності.

Прояви корисливої насильницької злочинності досить нерівномірно поширюються у соціальному просторі різних географічних частин України. Проілюструвати сказане можна на прикладі ранжування показників рівня та інтенсивності грабежів і розбоїв (найчисельніших різновидів корисливих насильницьких злочинів) у регіональному розрізі, викладених у таблиці 1. Презюмується, що територіальний розподіл інших корисливих насильницьких злочинів буде в цілому відповідати найбільш представницькій групі злочинів проти власності. З метою посилення об'єктивності територіального вимірювання обсягів корисливих насильницьких проявів пропонується оперувати коефіцієнтами злочинної інтенсивності, розрахованими на 10 тисяч населення регіону [1, с. 158]. Виходячи із узагальнення значень показників коефіцієнтів злочинної інтенсивності, а також беручи до уваги рівень зареєстрованих корисливих насильницьких злочинів, пропонуємо здійснити умовне районування України на дві великі територіальні групи: високоінтенсивного і низькоінтенсивного поширення досліджуваних злочинних проявів. До групи високоінтенсивного поширення корисливих насильницьких злочинних посягань слід віднести 13 регіонів: Донецький (14,9), Запорізький (13,4), м. Севастополь (13,3), м. Київ (13,1), Дніпропетровський (10,8), АР Крим (9,7), Луганський (8,8), Одеський (8,3), Сумський (8,0), Миколаївський (7,5), Харківський (7,1), Херсонський (7,0) і Полтавський (6,6). Групу низькоінтенсивного поширення корисливих насильницьких злочинів утворюють 14 регіонів: Волинський (6,0), Київський (5,93), Кіровоградський (5,9), Черкаський (5,8), Хмельницький (5,5), Львівський (5,1), Рівненський (4,8), Вінницький (4,52), Чернігівський (4,50), Житомирський (4,4), Тернопільський (3,6), Чернівецький (3,5), Закарпатський (2,4), Івано-Франківський (2,2). Кожну групу можна розбивати на підгрупи за критерієм більшої або меншої внутрішньоструктурної інтенсивності поширення корисливих насильницьких злочинів (табл. 1).

Таблиця 1

**Порівняння значень показників рівня та інтенсивності грабежів і розбоїв,
зарєстрованих у 2007 році по регіонах України**

Регіон	Сумарна кількість зарєстр. грабежів і розбоїв		Коефіцієнт злочинної інтенсивн. на 10 тис. населення		Чисельність населення (тис. осіб)	
	показники	порядкове місце	показники	порядкове місце	показники	порядкове місце
АР Крим	1910	8	9,7	6	1 977,1	8
Вінницька	763	16	4,52	21	1 686,5	11
Волинська	628	18	6,0	14	1 038,0	25
Дніпропетровська	3693	2	10,8	5	3 422,9	2
Донецька	6810	1	14,9	1	4 580,6	1
Житомирська	579	20	4,4	23	1 317,1	16
Закарпатська	305	26	2,4	26	1 243,8	17
Запорізька	2474	4	13,4	2	1 846,9	9
Івано-Франк.	305	27	2,2	27	1 385,4	13
Київська	1039	10	5,93	15	1 751,1	10
Кіровоградська	622	19	5,90	16	1 053,1	24
Луганська	2092	5	8,8	7	2 381,9	7
Львівська	1300	9	5,1	19	2 568,4	5
Миколаївська	909	13	7,5	10	1 211,9	18
Одеська	2001	6	8,3	8	2 395,5	6
Полтавська	1023	11	6,6	13	1 540,5	12
Рівненська	550	21	4,8	20	1 154,4	20
Сумська	976	12	8,0	9	1 211,4	19
Тернопільська	399	24	3,6	24	1 105,4	23
Харківська	2001	7	7,1	11	2 812,1	3
Херсонська	791	14	7,0	12	1 117,1	22
Хмельницька	744	17	5,5	18	1 361,4	14
Черкаська	766	15	5,8	17	1 328,0	15
Чернігівська	516	22	4,50	22	1 151,9	21
Чернівецька	321	25	3,5	25	906,3	26
м. Київ	3575	3	13,1	4	2 718,1	4
м. Севастополь	508	23	13,3	3	379,2	27

Оцінка обсягів та інтенсивності поширення корисливої насильницької злочинності на території України дозволяє виділити стійку тенденцію до найбільшого ураження злочинними проявами східної і південної частини країни при найменшому розповсюдженні явища на території західних областей. Виявлена суттєва диспропорційність просторового розвитку корисливої насильницької злочинності у межах держави дає підстави припустити значні відмінності умов соціально-економічного розвитку регіонів, що відбиваються на специфіці взаємопов'язаних демографічних, урбанізаційних, міграційних процесів і формують криміногенний потенціал соціокультурного простору.

Пояснення встановленої тенденції слід шукати в існуючій на загальносуспільному рівні залежності між територіальною концентрацією капіталу і обсягами відтворення корисливого насильства, що носить закономірний характер. Корислива насильницька злочинність чутливо реагує на реальне зростання товарної і готівкової маси на руках населення в умовах різкого розшарування за рівнем доходів. Певне покращання стану матеріального добробуту народу призводить до підняття верхньої межі споживчих стандартів, причому всі наступні коливання доходів вже не можуть понизити фіксований у суспільних інтересах поріг матеріального споживання. Колективну свідомість вражає ілюзорний ефект випереджаючого поділу гіпотетичних прибутків (не стільки власних як чужих). Утім, ідея наживи може і не покинути цілепокладальну область колективного розуму, доки в суспільстві не з'являться відповідні матеріальні умови, що дозволять усвідомити всю повноту реалізації корисливих цілей найбільш ергономічними способами активності.

На регіональному рівні від кількісної включеності економічно активного населення у суспільне виробництво товарів і послуг залежить розмір заробленої й акумульованої на руках громадян готівкової і товарної маси. Зростання доходів і заощаджень населення носить об'єктивний характер лише тоді, коли синхронно збільшуються витрати на придбання товарів і послуг. І така залежність вбачається. За даними Держкомстату України упродовж 2004–2006 років рівень доходів населення зріс на 74,8 %, тобто на 479309 млн грн (2007 р.) проти 274 241 млн грн (2004 р.), водночас майже прямо пропорційно зріс обсяг витрат на придбання товарів і послуг – 72,8 % або 383 163 млн грн (2007 р.) проти 221 713 млн грн (2004 р.) [2], що свідчить про дійсне збільшення купівельної спроможності членів суспільства. Разом зі зростанням доходів населення, розширюється поле можливостей для насильницької наживи і водночас поглиблюється деформація ціннісно-нормативної сфери свідомості певних колективних спільнот, орієнтованих на споживання кінцевого продукту праці при самовиключеності із суспільного виробництва. Думаємо, що начасі переосмислення однобокого і по суті виправдувального наукового підходу стосовно детермінованості корисливої злочинної активності виключно чинниками низького рівня доходів, високого рівня безробіття тощо. За своїм змістом корисливе насильство не є нужденним. Навпаки, підвищені розміри його відтворення в суспільстві опосередковано залежать від зростаючої майнової віктимізації. На взаємотрансформованість злочинності і віктимізації в межах єдиного соціального цілого вказував В.О. Туляков [3, с. 191].

У схематичному вигляді проявляється загальностатистична закономірність: при збалансованому економічному розвитку всієї держави чи окремого регіону, співрозмірній рівню життя матеріальній мотивації трудової активності, можливості споживання сукупного доходу у мешканців адміністративної одиниці відносно рівні. Однак, в умовах ринкового господарювання і конкуренції такого практично не буває. З одного боку, це пояснюється економічною спеціалізацією регіонів, залежно від характеру природно-ресурсної бази географічного району, а з іншого – глобалізацією економічного простору і загостренням конкуренції у сферах прибутковості виробництва та розширення можливостей по споживанню матеріальних благ. Реалії ринкової економіки України такі, що високодоходні промислово-виробничі комплекси інтенсивно розвиваються в радіусі і за рахунок депресивних територій^[1], котрі виступають головними постачальниками дешевої робочої сили.

У географічній площині ураження корисливою насильницькою злочинністю виділяються зони високоінтенсивного поширення злочинних проявів у східній і південній частині України, а також містах республіканського значення Києві та Севастополі. Площа, на якій розміщені 13 найбільш криміногенних регіонів,

становить 50 % території України, де проживає близько 60 % населення країни [2]. Водночас, у цій місцевості стабільно реєструється понад 75 % грабежів, розбоїв, бандитизму, що дає підстави поширити дану закономірність на всю групу корисливих насильницьких злочинів, частина з яких у регіональному розрізі статистично не фіксується. Така тенденція прослідковувалася упродовж 2001–2007 років, що свідчить про сталий просторово-часовий розподіл проявів корисливої насильницької злочинності в Україні [5]. Якщо звернути увагу на розповсюдження в даній місцевості інших видів злочинів, що частково трансформуються в корисливу насильницьку злочинність, то вимальовуються досить виразні контури криміногенного потенціалу краю у відтворенні корисливого насильства. Так, наприклад, в означеному географічному просторі реєструється близько 70 % усіх злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, понад 65 % фактів незаконного заволодіння транспортними засобами, близько 70 % випадків незаконного поводження зі зброєю, близько 70 % незаконного позбавлення волі або викрадення людини [5]. Разом з тим, на території досліджуваних регіонів розташовано близько 65 % кримінально-виконавчих установ [6], а враховуючи, що первинна класифікація засуджених (понад 60 % із яких вчиняють корисливі злочини) здійснюється за критерієм місця проживання злочинців, презюмується осілість цих осіб після відбуття покарання в межах регіону, що сприяє акумуляції раніше судимого контингенту. Показово, що Схід і Південь України, а також міста Київ і Севастополь перенасичені вогнепальною зброєю (понад 70 % усіх вилучених одиниць вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин). Щорічно тут виявляється близько 70 % організованих угруповань і злочинних організацій [5]. Крім того, характерною рисою географічної зони, що розглядається, є найвище територіальне зосередження віктимності населення – понад 70 % потерпілих від усіх злочинів [5]. На жаль, окремої реєстрації потерпілих від корисливих насильницьких злочинних проявів у територіальному розрізі не здійснюється, проте припускаємо, що регіональна структура видової віктимності буде досить схожою із масовою віктимністю.

Всебічне осмислення причин просторової конвергенції явищ корисливої насильницької злочинності і видової віктимності вимагає порівняння соціально-економічних показників розвитку групи регіонів найбільш інтенсивного і найменш інтенсивного поширення корисливих насильницьких злочинів. За напрацьованою Держкомстатом України методикою рівень соціально-економічного розвитку регіону визначається системою показників, серед яких найголовніші величини валового регіонального продукту, інвестицій в основний капітал, вимог банків за кредитами, середньої заробітньої плати, рівня зареєстрованого безробіття та ін. [7, с. 28]. Серед системи показників рівня життя населення на особливу увагу заслуговує аналіз даних щодо наявних доходів і витрат населення. Задля посилення інформативної цінності подальшого викладу аналітичного матеріалу, де є можливість, будемо оперувати відносними величинами (питомою вагою) регіону в основних соціально-економічних показниках, а за відсутності окремих відомостей наведемо абсолютні показники.

На групу 13 областей високоінтенсивного поширення корисливих насильницьких злочинних проявів припадає понад 70 % виробленого валового регіонального продукту (ВРП)[2], понад 70 % інвестицій в основний капітал, понад 70 % вимог банків за кредитами, наданими суб'єктам господарювання і населенню [2; 8, с. 50].

Підгрупу більш інтенсивного поширення злочинів досліджуваної категорії складають східні і столичний регіони, частка ВРП, інвестицій в основний капітал, вимог комерційних банків за кредитами є найвищою в країні (у зазначеному порядку в алфавітній послідовності): Дніпропетровський – 9,3 %, 8,6 %, 11,8 %, Донецький –

13,1 %, 9,4 %, 7,6 %, Запорізький – 4,5 %, 3,1 % 3,4 %, Луганський – 4,5 %, 4,4 %, 1,7 %, Полтавський – 4,1 %, 3,8 %, 2,5 %, Сумський – 1,8 %, 1,2 %, 1,0 %, Харківський – 5,8 %, 6,3 %, 5,7 % і місто Київ – 17,5 %, 19,8 %, 42,8 % [2; 8, с. 50]. Показово, що у цих регіонах зафіксовано порівняно невисокий рівень безробіття[3]: Дніпропетровська область – 5,1 %, Донецька – 5,7 %, Запорізька – 6,4 %, Луганська – 7,2 %, Полтавська – 7,0 %, Сумська – 7,8 %, Харківська – 6,1 %, місто Київ – 3,5 %, при цьому попит на робочу силу[4] (переважно робітничих професій) на ринку праці найвищий в Україні: 17,6, 28,8, 7,2, 7,2, 4,6, 1,9, 12,5, 32,3 тисяч вакансій, відповідно [2]. Разом з тим, зазначені регіони найбільш привабливі у плані заробітків, позаяк середньостатистичні показники заробітної плати найманих працівників у цій місцевості становлять (у тій же послідовності) 1,1; 1,2; 1,1; 1,0; 0,9; 0,8; 0,9; 1,7 тисяч гривень [2], що тягне за собою інтенсивний рух робочої сили. Досліджувана підгрупа регіонів вигідно вирізняється за узагальненими показниками наявних доходів і витрат населення: Дніпропетровська область – 3,9 (млн грн доходи) проти 2,9 (млн грн доходи) витрати, Донецька – 5,1:3,3, Запорізька – 2,0:1,5, Луганська – 2,2:1,4, Полтавська – 1,5:1,1, Сумська – 1,1:0,7, Харківська – 2,8:2,6, м. Київ – 5,7:6,0 млн грн [2].

Отже, не зважаючи на дещо нерівномірний територіальний розподіл основних соціально-економічних показників розвитку областей аналізованої підгрупи, чітко вбачається загальна тенденція найвагомішого просторового зосередження капіталу на Сході України і в столичному регіоні, що продукує найбільші обсяги та інтенсивність проявів корисливої насильницької злочинності. У розвиток висловленої думки зазначимо, що територіально-економічна характеристика регіонів набуває вагомої пояснювальної сили лише у поєднанні з аналізом відносно однорідного соціокультурного середовища, яке власне і генерує систему цінностей, життєвих орієнтацій, колективні інтереси й цілі, поведінкові стереотипи та інтегративно визначає зміст і спрямованість злочинної активності.

Проблема криміналізації Сходу України має глибоке історичне коріння, на що зверталася увага у спеціальних кримінологічних дослідженнях [9]. Водночас, до кінця невивченим залишається кримінологічний аспект високого рівня урбанізованості східних областей, що за сучасних умов тісно пов'язано із рівнем доходів населення та якістю життя міського середовища. Показово, що при загальнодержавному показнику урбанізації населення 67,2 %, у Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій областях рівень урбанізованості найвищий – частка міського населення в загальній чисельності становить відповідно 90,2 %, 86,1 %, 82,9 %, 78,5 %, 75,5 % [10, с. 41]. Специфіка нинішньої урбанізації полягає в розростанні приміських зон навколо міста-ядра, зазвичай обласного центру або міст обласного значення, що веде до утворення міської агломерації¹. Локальна концентрація виробників і споживачів товарів та послуг на обмеженій території сприяє екстенсивному економічному розвитку, темпи якого значно випереджають розбудову соціальної сфери забезпечення якості життєдіяльності людей. Принадливість великих і надвеликих міст у плані заробітків для мешканців депресивних територій, головним чином приміських зон і селищних околиць, спровокувала неконтрольовану трудову міграцію, що суттєво загострила антропогенне, а разом із ним і криміногенне навантаження у даній місцевості та загалом негативно вплинула на якість міського середовища. За стихійним потоком провінціальних і сільських заробітчан до міських агломерацій потягнувся шлейф охочих пожитися їхніми доходами, покладаючись на молодіжну зухвалість і фізичну перевагу. Необтяженість суспільно-корисними зв'язками, напівлегальне положення, анонімність міського способу життя, низький ступінь колективної безпеки і соціального контролю, толерантність суспільної думки щодо походження матеріальних доходів, різкий контраст рівня життя різних верств населення цілком

обґрунтовано називалися В.І. Шакуном детермінантами злочинності в містах [11, с. 44–45]. Водночас, варто наголосити на існуванні у певної частини приїзжих заделегідь фіксованої установки розбагатіти грабежами, розбоями, вимаганнями проти заможних городян. Поряд з цим, неконтрольоване вливання у міське середовище вільнонайманої робочої сили, котра має на руках зароблену готівку, активізує злочинну поведінку криміногенного прошарку городян, лави якого завжди були вельми чисельними. Розкриваючи специфіку урбанізаційних процесів в Україні, І.М. Салій говорить про явище псевдоурбанізації або так звану нетряну урбанізацію, яка властива країнам, що розвиваються [2, с. 35, 40]. Виснажлива праця на об'єктах будівництва і промисловості, у сфері послуг і торгівлі, як правило, компенсується притаманним для заробітчан алкоголізованим дозвіллям, вживанням наркотиків, ігровою залежністю, користуванням послугами повій, причому нерідко на всю зарплатню чи навіть у борг. Зростаючий дисонанс між матеріальними запитами нового, сповненого уявних споживацьких можливостей міського життя і реальними доходами поглиблює соціальну відчуженість і детермінує насильницькі форми наживи серед донедавна законослухняної частини приїзжих на заробітки громадян. Віддаючи належне внеску заробітчан у погіршення криміногічної ситуації в обласних центрах та містах обласного значення, важко переоцінити внутрішній криміногенний потенціал промислово-виробничих територій, що перебувають у стійкому стані соціально-економічної депресії. Поширена у робітничих містечках і промислових районах, шахтарських селищах і комунально-гуртожицьких поселеннях практика розбійних нападів і грабежів в дні грошових виплат і видовищних заходів, вимагання коштів у студентської молоді, покупців і продавців базарів, комерційних туристів, напади на відвідувачів розважальних й ігрових закладів набула ознак субкультурних традицій підлітково-молодіжного [5] середовища, що передаються за наступністю поколінь. Як вдало висловився В.В. Голіна, пролонгованість відтворення корисливого насильства [12, с. 32] у певному середовищі закріплює стереотипи вигідності й швидкодоступності силового способу майнової наживи, котрі інерційно сприймаються новими поколіннями деліквентів. Разом з цим, провідну роль у становленні криміногенного простору відіграли численні спільноти рецидивістів і професійних злочинців, організовані злочинні групи. Це своєрідне ядро криміналітету працює на перманентне втягнення молодого покоління у конвеєр відтворення корисливої насильницької злочинної діяльності загалом та її найбільш суспільно небезпечних форм, зокрема.

Окрім викладеного, слід враховувати специфіку географічного положення східних регіонів: потужні залізничні транспортні вузли, автомагістральні роз'язки, аеропорти, межування з кордоном Російської Федерації, що відкривають широкі можливості для переховування злочинців від кримінального переслідування на території суміжних областей або за кордоном.

Як відмічалось раніше, у групі високоінтенсивного поширення корисливих насильницьких злочинів можна виділити підгрупу менш інтенсивного територіального ураження корисливими насильницькими злочинними проявами. Йдеться про Південь України: АР Крим, Миколаївський, Одеський, Херсонський регіони і місто Севастополь. Не вдаючись до докладного аналізу показників соціально-економічного розвитку цих територій, у цілому зазначимо, що за всіма ключовими позиціями відмічаються дещо нижчі значення у порівнянні зі станом соціально-економічного розвитку східних регіонів [2]. Найбільш економічно самодостатнім із найвищими доходами населення вважається Одеський регіон, найгірша ситуація спостерігається у Херсонській області [2]. Південь України вирізняється нерівномірним розміщенням територіально-виробничих комплексів, строкатою виробничою динамікою, неоднаковим рівнем життя та зайнятістю населення. Урбанізованість територій дещо нижча, втім характерною рисою

розвитку ареалу виступають міські агломерації, що відтягують із прилеглих депресивних територій матеріальний і людський ресурс. У той же час уявляється, що обсяги готівкової і товарної маси, сконцентрованої на руках населення, на порядок більші, ніж зареєстровані офіційними статистичними джерелами. Феномен корисливої насильницької злочинності інтенсивно поширюється у просторі, де певне зростання прошарку заможних громадян суперечливо поєднується зі збільшенням контингенту паразитично налаштованих деліквентів. Прояви аналізованого явища спрямовані проти реальних доходів громадян, а не економіки країни, що є об'єктивною закономірністю. Звідси випливає наступний висновок: якщо територія південних областей України також відноситься до групи високоінтенсивного ураження корисливими насильницькими злочинами, то значить реальна товарно-готівкова маса, що мається на руках населення, є достатньо значною. І для цього існують цілком об'єктивні причини. Південні регіони географічно розташовані на перетині морських і наземних шляхів, являються портовими і санітарно-курортними зонами із найпотужнішим готельно-ресторанним комплексом, розвиненою мережею оздоровчих закладів, сферою торгівлі і послуг, прогресуючим туристичним бізнесом, налагодженими контрабандними каналами. Зазначимо, що місцевий ринок нерухомості, оренди житла, торгівлі надприбутковий і від того напівтіньовий, а обсяги готівкового обороту залишаються до кінця невизначеними. Специфіка економічної активності населення і відповідно корисливих насильницьких проявів, полягає у сезонному характері основних заробітків під час літнього оздоровчо-відпусного періоду. Підвищена територіальна транзитність, деперсоналізація людинопотоку, осідання на руках населення офіційно неврахованої готівкової маси складають підґрунтя для відносно масового поширення корисливої насильницької злочинної практики і в цій географічній площині.

У групі низькоінтенсивного поширення корисливих насильницьких злочинних проявів представлені центральні, північні і західні області. Незважаючи на те, що вони займають 50 % території, на якій проживає близько 40 % населення, сумарні показники ВРП становлять близько 30 %, інвестиційне вливання в основний капітал і вимоги банків за кредитами також по 30 % відповідно [2]. І найголовніше, частка зареєстрованих на цих територіях корисливих насильницьких злочинів упродовж останніх семи років не перевищує 25 % [4]. Стисло розглянемо ключові позиції соціально-економічного розвитку на прикладі західних регіонів, на території яких зафіксована найнижча інтенсивність поширення корисливих насильницьких злочинних проявів: Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська і Чернівецька області. В рейтингу регіональних макроекономічних показників вказані адміністративні одиниці посідають останні місця. Так, відносні дані валового регіонального продукту, інвестицій в основний капітал, вимог банків за кредитами мають наступний вигляд: Закарпатський регіон – 1,5 %, 1,6 %, 0,8 %, Івано-Франківський – 2,2 %, 2,1 %, 1,2 %, Тернопільський – 1,2 %, 1,0 %, 0,7 %, Чернівецький – 1,0 %, 1,2 %, 0,6 % [2; 8, с. 50]. Рівень безробіття значно вищий, ніж у східних областях: 7,1 %, 8,3 %, 9,2 %, 9,3 % відповідно, при цьому попит на робочу силу у десятки разів нижчий: 3,6; 1,5; 1,1; 1,6 тисяч вакансій. Тут значно скромніші розміри середньомісячної заробітної плати: 0,8; 0,9; 0,7; 0,8 тисяч гривень. На порядок нижчі доходи і витрати населення: Закарпатська область – 0,9:0,8; Івано-Франківська – 1,1:0,8; Тернопільська – 0,8:0,6; Чернівецька – 0,7:0,5 млн грн [2]. Західні області України найменш урбанізовані: при загальнодержавному показнику 67,2 % на Закарпатті частка міського населення становить 37 %, в Івано-Франківській області – 42,1 %, Тернопільській і Чернівецькій областях – 42,6 %, і 40,6 % відповідно [10, с. 222]. Тендеції децентралізованого розселення, назагал сільський уклад життя із відповідним менталітетом господаря на своїй землі, добра обізнаність про контингент корінного населення, стійкість традиційних цінностей,

що значною мірою забезпечуються релігійними переконаннями, блокують масштабне поширення девіацій у підлітково-молодіжному середовищі. Масова трудова міграція економічно активного населення за кордон на заробітки позитивно відбилася на зниженні обсягів віктимізації громадян. Традиційна схильність мешканців західних областей інвестувати кошти у нерухомість, навчання дітей, відкриття депозитних накопичувальних рахунків, безготівковий переказ фінансових коштів, порівняний мінімалізм предметів побутової обстановки, досить невисока купівельна спроможність населення роблять соціокультурне середовище несприятливим для розвитку й інтенсивного поширення явища корисливої насильницької злочинності. І насамкінець, відмічаємо такий феномен колективної свідомості, як низька межа терпимості до корисливих злочинних посягань, що мобілізує підвищену колективну безпеку і обмежує поле можливостей для злочинної практики. Все це, за словами В.В. Лунеєва, призводить до низького “порогу насичуваності” [13, с. 25] даного простору проявами корисливої насильницької злочинності.

Список використаних джерел

1. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – К.: Ін Юре, 2007. – 424 с.
2. *Статистичний збірник Регіони України. Ч.1 – К.: Держкомстат України, 2007. – 347 с.*
3. *Туляков В.О.* Віктимология (социальные и криминологические проблемы). – Одесса: Юрид. лит., 2000. – 336 с.
4. *Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 548.*
5. *Експрес-інформація про стан злочинності на території України за 12 місяців у 2001–2007 роках. – К.: ДІТ МВС України, 2002–2008 рр.*
6. *Про затвердження Переліку установ кримінально-виконавчої системи, які виконують покарання у виді арешту, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі: Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань. – № 251 від 12.12.2003 р.*
7. *Матвієнко П.* Узагальнююча оцінка розвитку регіонів // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 26–35.
8. *Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Фашевський М.І.* Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: методологія і практика. – Черкаси: ЧДТУ, 2006. – 315 с.
9. *Дидоренко Э.А., Розовский Б.Г., Четверкин М.И., Горщак А.А.* Популяция населения региона как объект криминологического исследования. – Луганск: ЛИВД МВД Украины, 1995. – 21 с.
10. *Салій І.М.* Урбанізація в Україні: соціальний та управлінський аспекти. – К.: Наукова думка, 2005. – 301 с.
11. *Шакун В.І.* Урбанізація і злочинність: Монографія. – К.: Українська академія внутрішніх справ, 1996. – 256 с.
12. *Голина В.В.* Преступность: понятие и реальность // Проблемы законности: Респ. міжвідом. наук. зб. – Х.: Нац. Юрид. Акад. України, 1997. – вип. 32. – С. 32–37.
13. *Лунеев В.В.* Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции. – М.: Изд-во НОРМА, 1999. – 516 с.

Статья посвящена выявлению специфики пространственного развития кривой насильственной преступности в Украине и объяснению устойчивых тенденций, которые имеют закономерный характер.

The article is devoted to the exposure of specific of spatial development of mercenary violent criminality in Ukraine and to the explanation of proof tendencies which carry appropriate character.

Стаття надійшла до редакції журналу 11 березня 2009 року.

© Б.М. Головкін , 2009

---

[1] *Примітка.* Депресивними визнаються промислові та сільські райони, а також міста обласного значення, що упродовж останніх трьох років вирізняються найвищими середніми показниками рівня безробіття, зайнятості у промисловому виробництві та сільському господарстві, а також найнижчими обсягами виробленої продукції на одну особу та рівнем заробітної плати [4].

[2] *Примітка.* На регіональному рівні узагальнюючим показником, що характеризує рівень розвитку економіки регіону є валовий регіональний продукт (ВРП).

[3] *Примітка.* Рівень безробіття (за методологією МОП) – відношення (у відсотках) кількості безробітних віком 15–70 років до економічно активного населення (робочої сили) зазначеного віку.

[4] *Примітка.* Кількість вільних робочих місць та вакантних посад, заявлених підприємствами, установами, організаціями до державної служби зайнятості.

1 *Примітка.* Міська агломерація – вища стадія урбанізації, що передбачає компактне скупчення населених пунктів, в основі якого – велике або надвелике місто, оточене малими містами, поселеннями міського типу і селами, що об'єднуються інтенсивними господарськими, трудовими, культурно-побутовими і рекреаційними зв'язками [10, с. 21].

[5] *Примітка.* За даними вибіркового узагальнення 1122 кримінальні справи по корисливим насильницьким злочинам, частка вікової групи злочинців 14–29 років становить понад 70 %.